

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie roli kobiet jako siły napędowej w modelu rozwoju i innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich (opinia z inicjatywy własnej)

(2012/C 299/06)

Sprawozdawca: **Daniela RONDINELLI**

Dnia 19 stycznia 2012 r. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny postanowił, zgodnie z art. 29 ust. 2 regulaminu wewnętrznego, sporządzić opinię z inicjatywy własnej w sprawie

roli kobiet jako siły napędowej w modelu rozwoju i innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich.

Sekcja Rolnictwa, Rozwoju Wsi i Środowiska Naturalnego, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 26 czerwca 2012 r.

Na 482. sesji plenarnej w dniach 11–12 lipca 2012 r. (posiedzenie z dnia 12 lipca 2012 r.) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 204 do 5 – 3 osoby wstrzymały się od głosu – przyjął następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1 W ramach całej polityki UE konieczne jest przeanalizowanie, opisanie i promowanie potencjału kobiet, które pracują i/lub prowadzą przedsiębiorstwo na obszarach rolniczych i wiejskich. Nie można przy tym dopuścić do tego, by część strategii UE pogarszała ich sytuację. Jest to warunek aktywnego udziału kobiet w rozwoju i innowacji, co pomoże całemu sektorowi w przezwyciężeniu kryzysu.

1.2 We wszystkich przepisach i programach UE konieczne jest zapewnienie równego traktowania, równości szans i poprawy sytuacji kobiet poprzez faktyczne uwzględnienie aspektu płci, uproszczenie procedur dostępu do środków i okresowe monitorowanie wyników.

1.3 Kobiety muszą uczestniczyć w planach rozwoju sektora na szczeblu regionalnym i terytorialnym, co wymaga zapewnienia im warunków do udziału, wyrażania potrzeb, a także dzielenia się doświadczeniami i projektami (budowanie zdolności).

1.4 W ramach kontaktów uczelni wyższych i ośrodków badawczych z zainteresowanymi kobietami należy przeanalizować ich możliwości i potrzeby oraz wyposażyć je w instrumenty szkoleniowe i technologiczne – będzie to sprzyjać rozwojowi przedsiębiorstw prowadzonych przez kobiety, a także podniesieniu jakości pracy i życia kobiet zajmujących się rolnictwem.

1.5 ICT⁽¹⁾ mają zasadnicze znaczenie dla rozwoju i usprawnienia działalności rolnej kobiet pod warunkiem, że technologie te są skuteczne, odpowiednio rozlokowane terytorialnie, dostępne i niedrogie (sieci szerokopasmowe). Mogą też dzięki nim powstać miejsca pracy dla specjalistów ICT.

1.6 Tworzenie sieci kobiet – ułatwione dzięki dobrym technologiom informacyjno-komunikacyjnym – pozwala rozwijać kontakty, podtrzymuje uczestnictwo, ułatwia nawiązywanie kontaktów oraz sprzyja wymianie sprawdzonych rozwiązań między kobietami w UE a kobietami w krajach kandydujących i trzecich, co jest korzystne dla współpracy międzynarodowej i handlu.

1.7 W procesie szkoleń i kształcenia należy uwzględnić potrzeby i możliwości zainteresowanych kobiet, natomiast

innowacyjnymi metodami rozpowszechniania informacji mogą zająć się same kobiety (np. zakładając grupy dyskusyjne i grupy samokształcenia, redagując strony w gazetach czy organizując wystąpienia informacyjne w instytucjach oświatowych).

1.8 By zapewnić kobietom pełne możliwości organizowania się i uczestnictwa przy jednoczesnym rozwijaniu ich potencjału, potrzebne są skuteczne, dostępne i elastyczne usługi, które zapewnią im czas wolny od opieki nad innymi. Dotyczy to sektorów usługowych związanych z opieką zdrowotną, transportem, udzielaniem kredytów, dystrybucją i marketingiem, a także opieki nad osobami starszymi i dziećmi oraz sektorów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo socjalne, zapewniające ochronę kobietom, które są jej pozbawione. Również w tym wypadku w wymienionych wyżej sektorach powstają miejsca pracy.

1.9 Wszystkie państwa członkowskie UE powinny opowiedzieć się za prawnym uznaniem małżonków współpracujących, tak by mogli oni zostać objęci ubezpieczeniem społecznym i systemem opieki zdrowotnej. Wskazane byłoby opracowanie na szczeblu UE ram prawnych dotyczących współwłasności małżeńskiej – na przykład wykorzystując statut kobiet na obszarach rolniczych i wiejskich.

1.10 Kobiety mogą się przyczynić do zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszaru lokalnego pod warunkiem, że zostaną wyposażone w niezbędne instrumenty poznawcze i technologiczne (związane z technologią ekologiczną, skutecznym gospodarowaniem zasobami i ich wydajną eksploatacją czy produkcją czystej energii). By mogły zakładać tego rodzaju innowacyjne i zrównoważone przedsiębiorstwa, należy im zapewnić przyspieszoną procedurę uproszczonego dostępu do środków finansowych (zwłaszcza w ramach II filaru WPR).

1.11 Kobiety mogą być motorem ożywienia rzemiosła, a także wytwarzania tradycyjnych, wysokiej jakości produktów ekologicznych, m.in. dzięki ściślejszym kontaktom między kobietami zajmującymi się produkcją a konsumentkami. Kontakty te należy zbadać i rozpropagować (tak jak w wypadku „krótkich łańcuchów dostaw”).

1.12 Reforma WPR oraz polityka rozwoju obszarów wiejskich powinny się wspólnie przyczynić do promowania pracy i działalności kobiet zwłaszcza dzięki programom tematycznym adresowanym do kobiet (II filar).

(¹) Technologie informacyjno-komunikacyjne.

1.13 Państwa członkowskie, regiony, organy administracji lokalnej i partnerzy społeczni wspólnie odpowiadają za wspieranie potencjału kobiet zamieszkujących obszary rolnicze i wiejskie, tworząc środowisko, w którym przestrzegane i realizowane są odpowiednie ramy prawne, gwarantujące realizację zasady równości i reprezentacji płci, także w ramach swoich struktur wewnętrznych. Pozytywne przykłady w poszczególnych krajach powinny służyć jako zachęta do tego, by kobiety – jak postuluje także Parlament Europejski – były odpowiednio reprezentowane we wszystkich politycznych, gospodarczych i społecznych gremiach sektora rolnego i obszarów wiejskich.

2. Uwolnienie potencjału

2.1 Nie docenia się potencjału kobiet w rolnictwie na obszarach wiejskich: w sprawozdaniu dotyczącym WPR za 2010 r. ⁽²⁾ do kobiet odnoszą się jedynie dane statystyczne Eurostatu, a w sprawozdaniu na temat rozwoju obszarów wiejskich za 2010 r. przelotnie wspomina się o różnicy współczynnika aktywności zawodowej (mężczyźni – 76 %, kobiety – 62 % ⁽³⁾). Również w interesującej decyzji Rady z 20 lutego 2006 r. w sprawie strategicznych wytycznych Wspólnoty dla rozwoju obszarów wiejskich ⁽⁴⁾ o kobietach mówi się wyłącznie w związku z potrzebą ułatwienia im dostępu do zatrudnienia.

2.2 Z kolei Parlament Europejski w swej rezolucji z 2011 r. w sprawie roli kobiet w rolnictwie i na obszarach wiejskich ⁽⁵⁾ precyzyjnie wymienia największe trudności napotymane przez kobiety i wskazuje pewne strategie, jakie można realizować w celu poprawienia sytuacji społeczno-gospodarczej kobiet. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny dostrzega w analizie PE podobieństwo do własnych poglądów i zgadza się z jej wnioskami, przypominając ponadto opracowane przez siebie opinie ⁽⁶⁾.

2.3 EKES docenia wnioski Komisji dotyczący rozporządzenia zawierającego wspólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych oraz towarzyszące mu dokumenty robocze służb Komisji ⁽⁷⁾, a także komunikat w sprawie europejskiego partnerstwa innowacyjnego na rzecz rolnictwa ⁽⁸⁾. Teksty te zawierają interesujące fragmenty, które dają nadzieję, że instytucje europejskie będą zwracać większą uwagę na kwestię płci. Ponadto Komitet wyraża życzenie, by na podstawie tych dokumentów Rada podjęła odpowiednie decyzje.

2.4 EKES wyraża zdecydowane uznanie dla działalności organizacji kobiet wiejskich i analogicznych sieci, które istnieją w szeregu państw członkowskich. Częściowo działają one

niezależnie, częściowo w ramach organizacji rolniczych. Niektóre organizacje młodzieży wiejskiej także angażują się znacząco na rzecz równouprawnienia płci. Dzięki temu wiele kobiet podnosi swoje kwalifikacje i zyskuje motywację do dalszego zaangażowania w dziedzinie przedsiębiorczości, spraw społecznych, działalności branżowej i polityki. Wniosły one także duży wkład w osiągnięte do tej pory postępy, np. w zakresie zabezpieczenia społecznego rolników i ich rodzin. W niektórych organizacjach rolniczych – dotychczas tradycyjnie zdominowanych przez mężczyzn – kobiety pełnią obecnie czynne i wpływowe funkcje ⁽⁹⁾. Takie przykłady powinny być wzorem dla wszystkich państw członkowskich.

2.5 Celem niniejszej opinii jest wskazanie – równoległe do wymienionych dokumentów – pewnych kryteriów i środków, które mogą pomóc kobietom w realizacji ich potencjału w pracy zawodowej i przedsiębiorczości oraz w przyjęciu nowatorskiej roli w rozwoju zrównoważonym i tworzeniu wysokiej jakości zatrudnienia. Dokładniejsze rozpoznanie możliwości i potrzeb kobiet w zakresie pracy i przedsiębiorczości w rolnictwie na obszarach wiejskich może się przyczynić do poprawy, przekształcenia, nadania rozmachu strategicznego i dywersyfikacji produkcji, a także do lepszego dopasowania WPR do polityki rozwoju obszarów wiejskich i spójności terytorialnej.

3. Dane i kryteria interpretacji

3.1 Kolejne reformy WPR zatarły właściwie granicę między pojęciem gospodarki rolnej, gospodarki wiejskiej i zarządzania obszarem lokalnym/rozwoju lokalnego. Dlatego też poszerzył się kontekst ⁽¹⁰⁾, w którym trzeba analizować problemy napotymane przez kobiety, i niezbędne stało się uzyskanie dokładnych, posegregowanych danych jakościowych, które wychodziłyby poza prace wykonywane już w Eurostatie. W rezolucji PE z 2011 r. stwierdza się, że liczba „osób zatrudnionych regularnie w rolnictwie” wynosi 26,7 mln, z których 42 % (czyli 11,2 mln) to kobiety, przy czym chodzi o całą działalność rolniczą na obszarach wiejskich, w której pewna część pracy wykonywana jest przez człowieka (jednak często nie jest to jedyne lub główne zajęcie). Z kolei Eurostat mierzy zatrudnienie w rolnictwie na podstawie RJR (rocznych jednostek roboczych), co oznacza, że w 2010 r. całkowita liczba mężczyzn i kobiet pracujących w tym sektorze w jakimkolwiek charakterze (w rolnictwie, leśnictwie, myślistwie i rybołówstwie) maleje do 11,1 mln, a – co za tym idzie – liczba kobiet wynosi ok. 4,7 mln ⁽¹¹⁾.

3.2 Nawiązanie do metod statystycznych jasno pokazuje, że problem dotyczy nie liczb, lecz strategicznego znaczenia sektora rolno-wiejskiego w jego kontaktach z obszarami miejskimi i podmiejskimi, a także jego związku z rozwojem zrównoważonym (pod względem środowiskowym i społecznym) tych obszarów. Sytuacja kobiet w rolnictwie i na obszarach wiejskich

⁽²⁾ *Agriculture in the EU – Statistical and Economic Information*. Report 2010, marzec 2011 r.

⁽³⁾ Strona 146, tabela 3.5.1.4 w cytowanym sprawozdaniu.

⁽⁴⁾ Decyzja z dnia 20 lutego 2006 r. nr 2006/144/WE (okres programowania 2007–2013), Dz.U. L 55 z 25.2.2006, s. 20.

⁽⁵⁾ P7_TA(2011)0122.

⁽⁶⁾ Przypomina m.in. następujące opinie: CESE, Dz.U. C 256 z 27.1.2007, s. 144–149; CESE, Dz.U. C 317 z 23.12.2009, s. 49; CESE, Dz.U. C 347 z 18.12.2010, s. 41; CESE, Dz.U. C 376 z 22.12.2011, CESE, Dz.U. C 143 z 22.5.2012, ss. 35–39; CESE, Dz.U. C 191, z 29.06.2012, s. 116–129.

⁽⁷⁾ COM(2011) 615 final/2 i dokument roboczy służb Komisji 61 final, części 1 i 2.

⁽⁸⁾ COM(2012) 79 final.

⁽⁹⁾ Np. przewodniczącą Federacji Rolników Szwedzkich (LRF) jest aktywna rolniczka.

⁽¹⁰⁾ 92 % terytorium UE uznaje się za obszary wiejskie, zamieszkuje je około 56 % ludności, która wytwarza 45 % wartości dodanej UE (dane przytoczone w decyzji Rady wspomnianej w punkcie 2.1).

⁽¹¹⁾ Komisja przygotowuje szereg sprawozdań i badań w tej dziedzinie. EKES ma nadzieję, że będą one zawierać jeszcze dokładniejsze posegregowane dane jakościowe.

zostanie zatem rozważona pod kątem dwóch kwestii: wysokiego poziomu produkcji rolnictwa europejskiego oraz potencjału kobiet, który można uwolnić dzięki niewielkim, lecz skutecznym i celowo wykorzystanym środkom. Należy pamiętać, że trwa jeszcze poważny kryzys, który stwarza trudności – lecz również możliwości – dla kobiet mieszkających i pracujących na obszarach rolniczych i wiejskich.

4. Gospodarka rolna i wiejska a skutki kryzysu

4.1 Ostatnie dane na temat sytuacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich wskazują, że po spadku produkcji i zatrudnienia z powodu spowolnienia konsumpcji i eksportu sektor ten powrócił na drogę wzrostu i widoczny jest w nim wzrost dochodów. Zwłaszcza na rynku wewnętrznym konsumenci zaczynają się skłaniać ku jakości i ekologii, wybierając na przykład coraz częściej zakup produktów lokalnych (dystrybucja „zero kilometrów” lub krótki łańcuch dostaw⁽¹²⁾) i/lub ekologicznych.

4.2 Jeżeli chodzi o zatrudnienie, w latach 2007–2008 likwidacji uległo około 900 tys. miejsc pracy w rolnictwie, podczas gdy w latach 2008–2009 bilans ten wynosił 200 tys. rocznych jednostek roboczych⁽¹³⁾. Tendencja spadkowa w zatrudnieniu może zatem zatrzymać się na poziomie, który odzwierciedla naturalny spadek liczby pracowników związany z racjonalizacją przedsiębiorstw, w tym ze zmniejszeniem się niewykwalifikowanej siły roboczej na korzyść pracowników wykwalifikowanych.

4.3 Pomimo tych optymistycznych faktów nie przewyższono jeszcze kryzysu ani nie poprawiono sytuacji kobiet, gdyż w większości obszarów produkcji rolnej ich praca jest nadal nierejestrowana, chociaż są one już poszkodowane, zarówno jeżeli chodzi o zatrudnienie w pełnym (26 % kobiet na 52 % mężczyzn), jak i niepełnym wymiarze czasu pracy (9,7 % mężczyzn na 11,8 % kobiet)⁽¹⁴⁾. Ponadto istnieje duża strefa pracy sezonowej (wykonywanej przez bardzo duży odsetek pracowników w porównaniu z odsetkiem zatrudnionych na czas nieokreślony), a także pracy nierejestrowanej i nielegalnej, która jest niewidoczna lub problematyczna i nieokreślona ilościowo, a którą należałoby się zająć, zachęcając do wychodzenia z czarnej strefy i – o ile to możliwe – do ustabilizowania pracy kobiet.

4.3.1 Bardzo niepokojąca jest sytuacja imigrantek (pochodzących zarówno z krajów UE, jak i z innych krajów), którym często odmawia się najbardziej podstawowych praw, począwszy od opóźnionej wypłaty wynagrodzenia lub jego nieuzasadnionego obniżenia. Sytuacja ta pogorszyła się wraz z wybuchem kryzysu i nie można jej usprawiedliwiać trudnościami z uzyskaniem kredytu przez małe przedsiębiorstwa rolne i przetwórcze. W wielu przypadkach pracownicy zmuszone były powrócić do kraju pochodzenia, nie otrzymawszy wynagrodzenia, bądź też znalazły się na łasce wyzyskiwaczy, przestępców lub handlarzy siłą roboczą, którzy w niektórych państwach członkowskich UE nie mogą być jeszcze ścigani przez prawo.

⁽¹²⁾ Komitet przypomina konferencję pt. *Local agriculture and short food supply chains* („Rolnictwo lokalne i krótkie łańcuchy dostaw”), Bruksela, 20 kwietnia 2012 r.

⁽¹³⁾ Źródło: Eurostat.

⁽¹⁴⁾ Sprawozdanie w sprawie WPR za 2010 r., tabela 3.5.1.4 (http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/2010/table_en/index.htm).

4.3.2 Rozproszenie terytorialne gospodarstw rolnych i ich zazwyczaj nieduża wielkość komplikują kontrolę prawidłowości stosunków pracy. Niemniej ważne zarządzanie przez organy administracji lokalnej wraz z partnerami społecznymi i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego może stać się punktem wyjścia do zwalczania nieprawidłowości i przestępczości, gwarantując wszystkim przestrzeganie ich praw i bezpieczeństwo.

5. Wymagania w zakresie poprawy jakości życia i pracy kobiet na obszarach rolniczych i wiejskich

5.1 Ważnym aspektem pracy kobiet – czy to jako producentów, małżonek współpracujących i konsumentek, czy jako podmiotów przekazujących autentyczne tradycje, kreatywność i wzorce zachowań – jest jakość. By promować ich udział, konieczne są skoordynowane decyzje na obszarze lokalnym.

5.2 W opracowywaniu i stosowaniu zaawansowanych metod produkcji, badaniach, poradnictwie zawodowym i kształceniu powinny uczestniczyć ośrodki badawcze i uczelnie wyższe, które współdziałałyby z obszarami rolniczymi i wiejskimi, uwzględniając w swoich opracowaniach potrzeby kobiet i analizę ich potencjału.

5.3 Często uważa się, że każdy problem związany z podniesieniem jakości i konkurencyjności można rozwiązać za pomocą szkoleń. Może to prowadzić do mnożenia się ofert szkoleniowych, bez uwzględnienia ich jakości i celowości, a często nie są one adekwatne ani do konkretnych potrzeb gospodarki i zainteresowanych podmiotów społecznych, ani do strategii rozwoju zrównoważonego opartych na uczestnictwie. Rozwój działalności rolnej na obszarach wiejskich wymaga dobrze przygotowanych pracowników i przedsiębiorczyń, lecz samo szkolenie nie prowadzi do natychmiastowej zmiany pracy, działalności i życia, jeżeli brakuje struktur i usług i nie tworzy się wysokiej jakości trwałych miejsc pracy.

6. Analiza potrzeb i możliwości, począwszy od obszaru lokalnego

6.1 Podstawą wszelkich szkoleń, świadczenia usług i racjonalizacji powinna być analiza konkretnych warunków i możliwości kobiet mieszkających i pracujących na obszarach rolniczych i wiejskich. Wymaga to wnikliwego przeanalizowania obszaru lokalnego, a także potencjału i oczekiwań poszczególnych osób, w czym muszą czynnie uczestniczyć zainteresowane kobiety. Uczestnictwo to proces, za który biorą odpowiedzialność władze krajowe, regionalne i lokalne, a także organizacje społeczno-zawodowe. Całkowity potencjał danego obszaru może wzrosnąć, jeżeli wykorzystane zostaną możliwości zamieszkujących go kobiet. Ukierunkowane i skuteczne programy w zakresie rozwoju innowacji, przedsiębiorczości i pracy kobiet to czynniki pomagające w tworzeniu miejsc pracy (zwłaszcza dla ludzi młodych), powstrzymujące, a czasami również odwracające tendencję obszarów wiejskich do wyludnienia się.

6.1.1 Uczelnie wyższe i obszary lokalne powinny wspólnie prowadzić analizę tych możliwości, a ośrodki badawcze powinny uczestniczyć w sporządzaniu i ocenianiu planów

rozwoju. Wymaga to zagwarantowania skutecznych kontaktów – za pomocą zaawansowanych i dostępnych ICT – między uczelniami wyższymi i kobietami w celu przeprowadzenia dokładnych badań i wypróbowania ich w terenie⁽¹⁵⁾.

6.1.2 Plany rozwoju terytorialnego powinny obejmować konkretne inicjatywy szkoleniowe adresowane do pracownic, małżonek współpracujących i przedsiębiorczyń oraz wykorzystywać ich zdolności do adaptacji, innowacji, a także przekazywania wiedzy i wzorców zachowań. Kobiety, które uzyskały wykształcenie, należy zachęcać do przekazywania wiedzy innym kobietom za pośrednictwem instrumentów formalnych (spółdzielni, struktur uczestnictwa w decyzjach władz lokalnych, grup działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich itd.) i nieformalnych (grup dyskusyjnych i grup samokształcenia, wystąpień w instytucjach oświatowych, transmisji radiowych i telewizyjnych, rubryk w gazetach, przedsiębiorstwach społecznych itd.). Niezbędną zachętą są nie tylko środki finansowe, lecz również zapewnienie kobietom czasu wolnego dzięki ułatwieniom i sprawnym usługom na obszarze lokalnym (płatne urlopy, struktury opieki nad dziećmi, skuteczny i bezpłatny transport⁽¹⁶⁾, tymczasowe zastępstwo w sprawowaniu opieki, żłobki rolne itp.).

6.2 Skuteczne, szybkie (szerokopasmowe) i niedrogie łącza internetowe są niezbędnym warunkiem, zważywszy, że w niektórych krajach mniej niż 60 % gospodarstw domowych posiada dostęp do internetu. Powszechniejsze wykorzystanie ICT może ułatwić również kształcenie na odległość i komunikację między osobami zamieszkałymi na obszarze lokalnym, lecz w dużej odległości od siebie. Stanowi także zachętę do kontaktowania się z kobietami na obszarach rolniczych i wiejskich w innych krajach, budząc zainteresowanie nauką języków obcych i wymianą doświadczeń.

6.2.1 ICT sprzyjają ponadto tworzeniu sieci pracownic, małżonek współpracujących i przedsiębiorczyń, które – zachęcane kontaktami z migrantkami spoza UE – komunikują się i współdziałają również z kobietami z krajów kandydujących i trzecich. Może to prowadzić do owocnej wymiany doświadczeń, lepszej współpracy na rzecz rozwoju, a nawet do większej integracji handlowej oraz pomóc w sprostaniu wyzwaniom związanym z zaopatrzeniem w żywność na poziomie globalnym.

6.3 Zdrowie kobiet na obszarach rolniczych i wiejskich ma priorytetowe znaczenie. Skuteczna służba zdrowia, obejmująca m.in. telemedycynę i telediagnostykę, oraz wysokiej jakości sprzęt medyczny powinny monitorować stan zdrowia, ubezpieczenie i choroby zawodowe w miejscu pracy, co może dać zatrudnienie wyspecjalizowanemu personelowi. Usługi te – zwłaszcza związane ze zdrowiem reprodukcyjnym i zapobieganiem chorobom ginekologicznym – powinny być bezpłatne, a w każdym razie ich koszty muszą uwzględniać zawsze dochody i zobowiązania rodzinne. Kluczowym aspektem jest zaawansowany wiek wielu kobiet, gdyż w niektórych krajach zdominowanych przez rolnictwo, kobiety żyją średnio o wiele

dłużej niż mężczyźni, w związku z czym wśród osób powyżej 60. roku życia przeważają kobiety⁽¹⁷⁾. Konieczne jest zapewnienie im usług medycznych, opieki i wsparcia, między innymi po to, by nie zobowiązywać młodszych kobiet do podejmowania kolejnych obowiązków rodzinnych.

6.4 Sposoby podejścia do sytuacji małżonek współpracujących znacznie się różnią między sobą w zależności od kraju. Z formalnego punktu widzenia kobiet tych nie uznaje się za pracownice, chociaż one wykonują ciężką pracę w tym sektorze i nadal w niektórych państwach członkowskich nie mogą korzystać z opieki zdrowotnej czy też programu emerytalnego (z wyjątkiem powszechnego ubezpieczenia, jeżeli przewiduje to system opieki społecznej). Konieczne są zatem instrumenty zapewniające im zabezpieczenie, na przykład za pomocą specjalnych funduszy emerytalnych wspieranych przez partnerów społecznych lub samorządy terytorialne. Wskazane byłoby również opracowanie przepisów dotyczących współwłasności małżeńskiej – na przykład na podstawie europejskiego statutu kobiety na obszarach rolniczych i wiejskich.

6.5 Kobiety przyczyniają się znacznie do racjonalnego zużycia energii oraz unieszkodliwiania odpadów, gdyż prowadzą gospodarstwa domowe. Selektywna zbiórka odpadów oraz odpowiednie struktury kompostowania i przetwarzania (biomasa) mogą służyć również realizacji celów w zakresie oszczędności energii oraz umożliwiać pozytywne sprzężenie zwrotne w produkcji rolnej i ekologicznej, która jest de facto samowystarczalna pod względem energii. Należy ułatwić dostęp do nowych, ekologicznych technologii produkcji i wydajnych metod eksploatacji zasobów poprzez przyznawanie specjalnych zachęt dla przedsiębiorstw i na rzecz działań prowadzonych przez kobiety.

6.6 W wielu krajach w ramach inicjatyw tworzenia ugrupowań kobiety zdobyły pozytywne doświadczenia agroturystyczne, zwłaszcza zakładając spółdzielnie, i uzyskały doskonałe wyniki w zakresie zarządzania. Wziąwszy pod uwagę rosnące zainteresowanie tego rodzaju turystyką, konieczne byłoby stworzenie sieci takiej działalności i rozpowszechnienie sprawdzonych rozwiązań.

6.7 By przyczynić się do rozwoju zrównoważonego i działalności kobiet (prowadzonej często na niewielkich parcelach), dystrybucja musi charakteryzować się wysoką jakością, funkcjonalnością i elastycznością. Lokalne spółdzielnie dystrybucyjne – po ograniczonych kosztach – mogą promować sprzedaż typowych produktów wysokiej jakości po bardziej przystępnych cenach. Przydatne okazały się również specjalne inicjatywy promujące te produkty.

6.8 Istotne jest promowanie zanikających już typowych wyrobów rzemieślniczych. Ukierunkowane kampanie informacyjne i marketingowe mogą pomóc w utrzymaniu tego rodzaju działalności i miejsc pracy, a także w ich tworzeniu, przeciwdziałając odpływowi ludności z obszarów wiejskich oraz spadkowi jakości wskutek masowego importu. Niezbędne jest zatem

⁽¹⁵⁾ Na dużych obszarach rolniczych i wiejskich brakuje struktur uniwersyteckich i badawczych. Warto przypomnieć decyzję o otwarciu uniwersytetu w Umeå w Szwecji na słabo rozwiniętym obszarze wiejskim, który uległ rewitalizacji, kiedy ośrodek naukowy i badawczy zaczął w pełni działać.

⁽¹⁶⁾ W części 2 dokumentu roboczego służb Komisji, cytowanego już w przypisie 7, stwierdza się, że kobiety częściej od mężczyzn korzystają z transportu publicznego.

⁽¹⁷⁾ Na Litwie kobiety żyją średnio 11 lat dłużej niż mężczyźni, na Łotwie – 10, w Polsce, Rumunii i na Słowacji – 8, w Bułgarii, Republice Czeskiej, Portugalii, Słowenii i Hiszpanii – 7.

skuteczne współdziałanie odpowiednich usług, technologii i transportu, które łączą obszary wiejskie i rolnicze z rynkami miejskimi ⁽¹⁸⁾.

6.9 Konieczne jest ułatwienie dostępu do kredytu na zakładanie przedsiębiorstw oraz spółdzielni rolnych i rzemieślniczych poprzez zwiększenie poczucia odpowiedzialności tradycyjnych banków (zwłaszcza banków rolnych i lokalnych kas oszczędnościowych), a także popularyzację programów mikrokredytowych adresowanych przede wszystkim do kobiet.

7. Polityka UE i zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego

7.1 W oczekiwaniu na przyjęcie wniosku dotyczącego rozporządzenia zawierającego wspólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych ⁽¹⁹⁾, Komitet przypomina, że w rozporządzeniu w sprawie EFRROW podkreślono potrzebę wykorzystania środków z tego funduszu na propagowanie równości płci i zaplanowano informowanie zainteresowanych organów oraz ich udział w realizacji tego celu ⁽²⁰⁾. Nowe wspólne rozporządzenie można rozwinąć, wprowadzając procedurę przyspieszoną dla kobiet zakładających innowacyjne i zrównoważone przedsiębiorstwa rolne lub rzemieślnicze na obszarach wiejskich. Wzmocniłoby to zainteresowane organizacje społeczeństwa obywatelskiego uczestniczące w partnerstwie, o którym mowa w art. 6 wspomnianego rozporządzenia, a także zwiększyło ich zdolność do przedstawiania propozycji.

7.2 Co się zaś tyczy wspólnego rozporządzenia w sprawie funduszy, które jest obecnie przedmiotem opinii EKES-u ⁽²¹⁾, Komitet potwierdza duże zaniepokojenie skutkami, jakie mogą mieć uwarunkowania makroekonomiczne (art. 21) dla projektów rozwoju inicjatyw na rzecz kobiet. Apeluje, by – stosując specjalne przepisy krajowe – nie dopuszczono do wyrządzenia bezpośredniej lub pośredniej szkody podmiotom społecznym znajdującym się w najbardziej niekorzystnej sytuacji, w tym kobietom.

7.3 EKES ma nadzieję, że Komisja nie tylko zaangażuje się w działania omówione już we wspomnianych wnioskach, lecz również szybciej dostrzeże zachodzące zmiany i potrzeby

kobiet, nie dopuszczając przede wszystkim do tego, by treść i metodologia programów poprawiających sytuację kobiet na obszarach rolniczych i wiejskich stały się mało elastyczne.

7.4 Oprócz polityki spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej również europejskie programy badań i rozwoju, kształcenia (Europejski Fundusz Społeczny i nie tylko) oraz mobilności pracowników powinny systematycznie uwzględniać większy i bardziej owocny udział kobiet w rozwoju obszarów rolniczych i wiejskich.

7.5 Przepisy, programy i projekty dotyczące realizacji II filaru powinny być poddawane okresowej kontroli w ramach procedur monitorowania WPR, tak by upewnić się o ich skuteczności w realizacji zasady równości szans i w odpowiednim wykorzystaniu rozdysponowanych środków.

7.6 Trzeba przewidzieć również podprogramy tematyczne dla kobiet w ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich oraz odpowiednio wykorzystywać i rozpowszechniać doświadczenia z realizacji inicjatywy wspólnotowej na rzecz rozwoju obszarów wiejskich (LEADER).

7.7 By opracować programy, których priorytetem byłyby realizacja potencjału kobiet, w tym interaktywnym procesie powinny uczestniczyć przede wszystkim obszary lokalne w znaczeniu geograficznym, administracyjnym i socjologicznym. Za decyzje i ich realizację powinny również odpowiadać bezpośrednio organizacje partnerów społecznych i społeczeństwa obywatelskiego. By tego dokonać, organizacje te będą musiały dowieść swej zdolności do praktycznego i skutecznego reprezentowania potrzeb kobiet, a także ich uwzględnienia na wszystkich szczeblach organizacji, z troską również o budowanie potencjału kobiet.

7.7.1 EKES zachęca wszystkie reprezentowane przez siebie organizacje, by zwróciły szczególną uwagę na kobiety pracujące i mieszkające na obszarach rolniczych i wiejskich i aby stały się wyrazicielami ich potrzeb i aspiracji, a także systematycznie włączały kobiety do rozmaitych struktur partnerstwa horyzontalnego i wertykalnego.

Bruksela, 12 lipca 2012 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Staffan NILSSON

⁽¹⁸⁾ Sytuacja rzemiosła na obszarach wiejskich została szeroko omówiona w opinii CESE, Dz. U. C 143 z 22.5.2012, s. 35–39.

⁽¹⁹⁾ COM(2011) 615 final/2.

⁽²⁰⁾ Zob. rozporządzenie Rady nr 1698/2005 z 20 września 2005 r., Dz.U. L 277 z 21.10.2005, s. 1–40, art. 6 ust. 1 lit. c), art. 62 ust. 1 lit. b), art. 76 ust. 2 lit. a).

⁽²¹⁾ Opinia CESE, Dz.U. C 191 z 29.6.2012, s. 30–37, zwłaszcza pkt 3.3.3.